

"магістра" можна рэкамендаваць для паступлення ў аспірантуру, для працы выкладчыкамі ВНУ, у навукова-метадычных цэнтрах, органах кіравання культуры.

ПСІХАЛАГІЧНЫ АНАЛІЗ АДНОСІН СТУДЭНТАЎ ДА РОДНАЙ МОВЫ

А.А.Амялькоў

Родная мова, з'яўляючыся носыбітам культуры, забяспечвае яе развіццё. Гэта аксіёма азначае, што развіццё нацыянальнай культуры пачынаецца з роднай мовы. Але, як сведчыць практыка, не ўсе студэнты Інстытута культуры дасканала валодаюць беларускай мовай, па-рознаму адносяцца да яе. Выкладчыкі такоама разглядаюць праблему авалодання беларускай мовай па-рознаму. Сустрэкаюцца супрацоўнікі, якія ў гэтай праблеме на першае месца ставяць знешнія умовы і цяжкасці, асаблівасці свайго прадмета, або ставяцца да мовы з пазіцыі "традыцыйнай" для некаторых колаў на Беларусі "тэорыі зліцця моў і культур".

Мы не адмаўляемся ад знешніх умоў і ведаем, што ад іх многае залежыць. Але мы разумеем, што асноўнымі умовамі авалодання роднай мовай з'яўляюцца ўнутраныя, псіхалагічныя механізмы: адносіны студэнта да мовы, матывы яе вывучэння, узровень развіцця інтэлектуальнай, маральнай, эмацыянальнай, ваявой сфер асобы і ўвогуле - узровень развіцця самасвядомасці студэнта.

У гэтым даследаванні мы паставілі мету зрабіць псіхалагічны аналіз адносін студэнтаў да роднай мовы. Улічваючы, што адносіны - гэта ўнутраны, псіхалагічны кампанент узаемадзеяння чалавека з асяроддзем і вызначаюцца адчуваннямі і перажываннямі, якія могуць праяўляцца і рэалізавацца ў зносінах і сумеснай дзейнасці. Інакш кажучы, адносіны выражаюцца ў эмацыянальна афарбаваных думках асобы, а думкі не заўсёды поўнасцю выказваюцца усюль. Студэнт можа адносіцца да роднай мовы станоуча, з вялікім гонарам за сваю рэдзіму, але выказаць адносіны, якія патрабуюць абставіны. З гэтай нагоды трэба зазначыць, што адносіны не льга назіраць, немагчыма іх вывучыць з дапамогай анкет ці апытання.

У адпаведнасці з метаі і адзначанымі асаблівасцямі вывучэння адносін намі ставіліся наступныя задачы: I. зафіксаваць усе

праяўленні адносін студэнтаў да роднай мовы ў выказваннях; 2. выявіць навуныя адносіны студэнтаў да роднай мовы ў эксперыменце; 3. зрабіць псіхалагічны аналіз усвядомленых і неусвядомленых праяўленняў адносін студэнтаў да роднай мовы і сфармуляваць некаторыя парады выкладчыкам па вывучэнню студэнтамі беларускай мовы.

Для рашэння задач намі выкарыстоўваўся эксперымент з сістэмы псіхадынамічнай дыягностыкі. Даследчык, каб вывучыць адносіны студэнта да мовы, ствараў паміж сабой і студэнтам становячы трансфер праз мову і затым даваў магчымасць яму пўнацю выказацца. Праз некалькі дзён з гэтым жа студэнтам спецыяльна ствараўся адмоўны трансфер і затым прапанавалася выказаць усе тое, што хваліе студэнта па гэтай праблеме. Вывады рабіліся на аснове аналізу колькасці супадзенняў і разыходжванняў катэгорыяльных адзнак адносін студэнта да роднай мовы. Для праверкі вынікаў эксперымента праводзілася гульня "Шаноўны госць", у якой вучэбнай групе прапанавалася прыняць гасцей з Беларусі. Госці ж былі з ліку студэнтаў гэтай групы, мелі высокі сацыяльны статус і валодалі беларускай мовай. Гульня праводзілася на беларускай мове і ў ходзе яе фіксаваліся праяўленні адносін студэнтаў да "шаноўных гасцей". Гэта дазволіла вызначыць гатоўнасць прымаць гасцей і размаўляць з імі на роднай мове, накіраванасць зместу зносін, эмацыянальную афарбаванасць выказванняў усьляк і г.д. Вынікі гульні не супярэчылі вынікам эксперымента. У выніку эксперымента і псіхалагічнай гульні мы атрымалі колькаснае размеркаванне паказчыкаў адносін студэнтаў да роднай мовы, якое падвяргалася альтэрнатыўнаму, карэляцыйнаму і верагоднаснаму аналізу. Апошняе дазволіла нам зрабіць наступныя вывады:

1. Навуныя адносіны студэнтаў да беларускай мовы не супадаюць з іх выказваннямі аб мове ў зносінах з аднакурнікамі і выкладчыкамі; 2. У студэнтаў вызначакца пераважна (82%) становячыя адносіны да мовы; 3. Адносіны да роднай мовы знаходзяцца ў сувязі з індывідуальным стылем адносін асобы да людзей; 4. На адносіны да вывучэння беларускай мовы ўплывае узровень развіцця эмацыянальнай сферы асобы студэнта. Студэнты, якія валодаюць роднай мовай, праяўлялі менш трывожнасці ў праведзеным даследаванні; 5. Асноўнай цяжкасцю пераходу ў навучанні ад рускай

мовы да роднай з'яўляецца пераадоўванне ахоўных механізмаў псіхікі асобы.

Адзначаньня вывады псіхалагічнага аналізу дазваляюць сфармуляваць некаторыя парады выкладчыкам, якія пачыпаюць выкладанне на беларускай мове.

1. Выкладчыку неабходна клапаціцца аб спрыяльным эмацыянальным стане студэнтаў у групе. У якасці эксперыменту можна спачатку праводзіць заняткі на двух мовах: рускай і роднай. Змест прадмета, які ўспрымаецца студэнтамі з цікавасцю і задавальненнем, даваць на беларускай мове. Матэрыял, які вызывае ў студэнтаў псіхалагічнае напружанне, цяжасці ўспрымання, можна даць на звычайнай рускай мове.

2. У студэнтаў з актыўна-адмоўным і адмоўным стылем адносін да людзей увогуле працяжваюцца такія ж адносіны і да мовы праз яе носбітаў. Для таго, каб спрыяць утварэнню пазітыўных адносін студэнтаў да роднай мовы, неабходна ў першую чаргу заняцца вывучэннем і карэкцыйнай стыля адносін да людзей.

3. Выкладчыку неабходна ведаць, што публічныя выказванні студэнтаў аб мове не заўсёды адпавядаюць наяўным адносінам да яе. Вельмі часта сустракаюцца амбівалентныя адносіны студэнтаў да беларускай мовы: у сваіх выказваннях яны ставяцца да мовы негатыўна, але наяўныя адносіны з'яўляюцца пазітыўнымі. У даным выпадку спрацоўваюць ахоўныя механізмы псіхікі асобы супраць намаганняў у працы над сабой.

4. Псіхалагічны аналіз адносін студэнтаў да роднай мовы паказвае, што цяжасцей для студэнтаў, якія яны не могуць псіхалагічна пераадоліць, не адзначаецца.

У заключэнне патрэбна адзначыць, што на вивучаемы псіхалагічны феномен вялікі ўплыў аказваюць адносіны выкладчыкаў і супрацоўнікаў інстытута да роднай мовы. Але гэта асобная праблема, якую неабходна вивучаць.